

tovala kralju, naj se pokaže ljudstvu in ga z frazami potolaži. Kralj je ubogal.

Vojaki, ki so stali na dvorišču, so ga pozdravili. "Živel kralj!"

Ko je pa kralj stopil na severno teraso, takrat je pa povsod, zagrmele: "Mi nimamo kralja! Proč z monarhijo! Živel narod!"

Kralj je postal smrtnobled. Nekateri vojaki so mu žugali s pestmi.

Kralj je hotel govoriti. Zaman! Ljudstvo je kričalo: "Proč s kraljem. Odstavljenje ali smrt!"

V tem kritičnem trenutku je svetoval generalni prokurator kralju, da je najboljša, ako izroči sebe in svojo družino v varstvo zbornici in da se odpove kraljestvu. Kraljica je silu oponirala temu predlogu. Nji nikakor ni šlo v glavo, da bi se kralj moral odpovedati življenju na troške naroda.

Ljudska sila okoli palače je vidno naraščala in kralj je sklenil v zbornici oditi v zbornico in poprositi jo za varstvo.

V zbornici so že vedeli za prihod kralja. 24 članov zbornice mu je šlo nasprot, da ga varuje pred ljudstvom.

Zbornica je sprejela kralja z molčanjem. Nobeden poslanec se ni dvignil s svojega sedeža, ko je kralj vstopil. Vladała je tihota.

Ko je kralj vstopil v zbornico in se nekoliko ojačil, je pričel:

"V Tuljerah bi ubili mene in mojo družino. Radi tega smo pribežali sem v vaše varstvo."

Predsednik mu je obljubil varstvo, zbornica je pa pričela debato o odstavljenju kralja in odstranitvi monarhije.

Zopet je kralj čul marsikatero resnično in neljubo besedo. Ali on se ni zmenil mnogo za to. Lice se mu je razjasnilo še le, ko mu je sluga Hue prinesel iz bližnje restavracije dobro južino. Ta je bila pač več vredna, kot kraljestvo.

Kraljica je pa jeze jokala, ker se je v zbornici o kralju tako malenkostno in nespoštljivo govorilo.

Še le po noči ob dveh je bila debata končana in zbornica je sprejela formalno predlog, da se kralja odstavi.

V samostanu Fruillant so odkazali njemu in njegovi začasno stanovanje.

Mej tem ko so poslanci v zbornici debatirali o odstavljenju kralja, je pa ljudstvo po hudem in vročem boju zasedle Tuljere.

Kralj je bankrotiral!

O KARLU MARKSU IN NJEGOVIH DELIH.

Marksovo glavno delo je, da je z matematično natančnostjo na podlagi naukov prvih veljakov narodnega gospodarstva odkril naravo kapitalistiške družbe. Marksovo teorijo se mora razumeti v celotni sestavi, če se hoče razumeti posamezne zaključke njegovega nauka.

Socialistiška misel se je izrekla v modroslovju preje nego v gospodarstvu. In Marks je bil, ki je s svojo spretno roko prenesel socializem iz modroslovja v narodno-gospodarsko vedo in s tem dal socializmu trdno materialno podlago. V svoji mladosti je bil veren pristaš nemškega modroslovca Heglja, a pozneje je zavrzel idealistični te-

melj tega modroslovja in vzprejel materializem.

To ga je privedlo na novo pot. Na svojem materialističnem temelju je po Heglju razlagal svoj nazor o svetu in življenju. Sam trdi v uvodu knjige "Kapital" polemizirajoč z nekim ruskim listom: "Moja dialektična metoda se v temelju ne le razlikuje od Hegljeve, temveč njej direktno nasprotuje." Marksu ni idealno nič drugega, kakor v človekovi glavi preobrnjeno in prestavljeno materialno! Vse, kar obstoji, je le tvar, materija, idealno (misli, čuti) je le poseben pojav na tej materiji. Ta materializem, razlagan s pomočjo Hegljeve dialektike, pravi, da se tvar, materija razvija preko vseh mogočih protislovij. Ta razvoj daje nove oblike in iz te oblike se vedno rodi že tudi njen nasprotnik, ki jo uniči i. t. d. Torej večni razvoj in večni boj. Ko je bil Marks enkrat takó daleč, je bil tudi gotov, da je mogoče s tem materializmom uprizoriti popolno gospodarsko in duševno revolucijo. Kajti stalnosti ni, nobena stvar, institucija ni večna, temveč vse se vedno izpreminja in razvija. Noben zakon ni večni, kajti večna protislovja so ona sila, ki vedno razdirajo in napravljajo razvoj večni in nepretrgan. Na podlagi te razlage je uničil Marks vse prejšnje razlage o svetu in življenju in je vedel posebno krščansko svetovno naziranje v brezmišelnost.

Po tem naziranju je logično prišel do spoznanja, da ni ne Boga, ne duše. Zakaj bistvenega razločka med človekom in živalmi in rastlinami ni: vse je le izpreminjujoča se materija. Misli o nadzemskih močeh, ki jih imenujemo verske, so le fantastičen odsev te materije v človeških glavah.

Ta, prvi del Marksove filozofije pa je rodil drugi del materialistiško zgodovinsko naziranje.

Stari narodi so imeli drugačne misli o rodbini, pravici, pravu, veri kot pa srednji vek. Srednji vek pa je imel zopet drugačne misli kakor mi. Kako si naj to razlagamo?

Če primerjamo posameznega človeka stare dobe s človekom sedanje dobe, vidimo pač razlike med njima, a te razlike proučiti, se pravi seči globočje v življenje raznih dob. Tu se je Marks uprl individualizmu in poudarjal socialnost, družabnost. Posameznik je po njegovem nauku le proizvod družbe, zato moramo poznati družbo, če hočemo razumeti posameznika. Vsaka ideja človeka je sad tvarnega (materialnega) razvoja. Če je človek srednjega veka imel drugačne pojme o življenju, so ti pojmi, ideje le sad tedanjega gospodarskega življenja.

Z menjavanjem gospodarskih, ekonomičnih razmer se menjajo tudi misli, ideje čuti; gospodarske razmere vsake dobe se zrcalijo v njenem zunanem življenju. Duševno življenje je proizvod družabnega življenja, ki ima svoj temelj v gospodarstvu. Marksu so določevalni činitelji vsega človeškega življenja vsakočasne materialne produktivne (proizvajalne) moči in produktivno (proizvajalno) razmerje ljudi. Produktivni način (način proizvodnje) materialnega življenja določa socialni, politični in duševni življenjski proces sploh. V "Kritiki politične ekonomije" (predgovor) trdi: Na gotovi stopnji svojega raz-

voja prihajajo materialne proizvodjalne moči družbe v nasprotje z obstoječimi proizvodjalnimi razmerami, ali kar se le z jurističnim izrazom pravi, z lastninskimi razmerami, v katerih okviru se gibljejo. Iz razvojnih oblik proizvodjalnih moči razbijajo te razmere v njihovih okovih. Nastane epoha socialne revolucije. Z izpremenitvijo gospodarskega temelja, se izpremeni tudi vsa druga zgradba pravnih in političnih uredb in sicer počasneje ali hitreje...

Dosedanja razlaga zgodovine, polna imen knezov in cesarjev, vseh mogočih letnic rojstva in kronanj ter polna slučajev in junaštev posameznika, je z nastopom tega materialistično-zgodovinskega naziranja izgubila vso vrednost. V zgodovinski vedi si je to naziranje pridobilo veliko veljavo. Preiskati človeško zgodovino različnih časov, se pravi, proučiti tedanje gospodarske razmere. Nič ni slučajnega, vse, kar se zgodi ali se je zgodilo, je bilo utemeljeno v razvoju, potrebi. Gospodarske razmere vsake dobe pa vajanja, se pravi zopet preiskovati gospodarsko in s tem tudi vse drugo življenje. Današnja družba se n. pr. imenuje kapitalistiška, ker je način proizvodnje kapitalističen (izdelovanje s stroji i. t. d.) — Pravičnost same sploh ni; ona je le zunanji izraz gospodarskega položaja. Zato je sklicevanje na pravico brezmišelnost; le moč velja in ta moč je pravica. Če bi se proletarijat zanašal na pravico, bi bilo njegovo stremljenje le prazna pena; proletarijat se mora torej zanašati le na svojo moč. Rečigi je isto tako le gospodarski odsev v človeških glavah. Zgodovina človeškega rodu je stara več stolet. Počasi se je človek razvijal do sedanje popolnosti. Glavno zaslugo ima pri tem delo, izvršajoče iz potrebe, kakor je še danes temelj vsega življenja delo. Engels pravi: Delo je ustvarilo človeka!

Marks ni ustanovitelj tega materialistično-zgodovinskega naziranja; on ga je le privedel do sedanje dovršenosti. Njegovi predhodniki na tem polju so zlasti: V angleški literaturi, izhajajoče iz revolucije v sedemnajstem stoletju, sta posebno znamenita T. Hobbes in James Harrington; posebno zadnji je tu pomenljiv. Na francoskem je bil posebno znamenit modroslovec M. D. Montesquieu ter mladi Francoz Barnave iz Grénobla, soustanovitelj Jakobinskega kluba ob času velike francoske revolucije v Parizu.

Posebno pa je na Marksa uplival v tem oziru Anglež Tomaž Hodgskin (1783—1869), katerega spise tuptam tudi navaja v "Kapitalu".

Na tem zgodovinskem materializmu, katerega žal tu ne moremo natančneje razložiti, temelji Marksov gospodarski nauk. Nauk o razrednem boju sploh, in med proletariatom in buržoazijo še posebej, o nadvrednosti z naukom o proizvodjalnem načinu meščanske družbe in v tem utemeljene evolucionistične tendence te družbe — to so glavni znanstveni činitelji marksizma, temelječi na materialistiškem zgodovinskem naziranju.

Marks je zidal svoja gospodarska načela na materialistiško modroslovje. Docela je revolucioniral narodno gospodarsko vedo in potisnil vladajoče Smithovo liberalno gospodarstvo v ozadje.

Vse gospodarsko življenje sveta se zrcali v menjavanju stvari. Določitev vrednosti menjavanih stvari je torej v gospodarstvu velike važnosti. Vrednost pa je dvojna: rabna in menjalna. Rabna vrednost, pravi Marks, je koristnost ali sposobnost kake stvari za osebno rabo človekovo. Menjalna vrednost pa se javlja v sposobnosti stvari za menjavo napram drugi.

A potrebuje črevlje, ki jih izdeluje B. Ta B pa zopet rabi klobuk, ki jih pa izdeluje A. Oba sta torej primorana svoje izdelke zamenjati s stvarmi, ki imajo za nju rabno vrednost. V našem primeru predstavlja B-jev klobuk, ki ga je izdelal A, zanj rabno vrednost, in obratno imajo črevlji B-jevi menjalno vrednost. Sedaj je izvedeti, koliko so črevlji več vredni od klobuka. Kako je ceniti ta dva proizvoda? Marks odgovarja: Po času, ki se je porabil, da se je izdelal proizvod (črevlji, klobuk i. t. d.). Ona stvar, za katero smo porabili več časa, da smo jo dodelali, je torej tudi več vredna. Iz tega pa izhaja še nekaj drugega! Če se ta proizvod cenil po času, ki je bil potreben za delo, da se je izvršilo, je torej tisti, ki je izvršil, tudi lastnik svojega izdelka. Delavec je torej edini lastnik tega, kar izdelaj. Nasprotno pa lahko vidimo vsak hip, da delavec danes ni lastnik svojega izdelka, temveč podjetnik, tvorničar, kapitalist. To prihaja odtod, ker so proizvodjalna sredstva (orodje, kapital, mašine) v zasebni lasti. Delavec ima svojo delavno moč, kapitalist pa proizvodjalna sredstva. Skleneta pogodbo. Delavec dela, kapitalist pa dá proizvodjalna sredstva in plača delavcu mezdo. Visokost mezde (plače) se ravna po tem, koliko delavne moči (delavcev) se ponuja v delo. Če jih je preveč, je plača nizka, če jih primanjkuje, pa je višja.

Delavec, ki dela za pogojeno mezdo, mora napraviti gotovo vrednost v določenem času. Mezda je pa manjša, kakor napravljena vrednost. Delo, ki ga torej napravi delavec n. pr. na dan, kapitalist, podjetnik razdeli: en del odda delavcu, ta tvori delavčevu mezdo, drugi del pa vzame kapitalist zase, za pokritje stroškov, obrabo orodja i. t. d. Ta del vsakdanjega dela delavčevega imenuje Marks nadvrednost (Mehrwert) in od te nadvrednosti se podjetnik, kapitalist, tvorničar bogati — na škodo delavčeve. Vse to pa omogočuje zasebna last, kar smo že povedali.

To je temelj virov, po katerih se kapital množi, ali kakor ljudstvo pravi: "Denar sam rase!"

Samo ob sebi je umevno, da ima kapitalist tem več dobička, čim več ima delavcev, zakaj od vsakega ima dobiček (nadvrednost). S tem, če kapitalist število svojih delavcev pomnoži, pomnoži tudi nadvrednost — dobiček. Nadalje zviša kapitalist delavni čas, ne pa tudi mezde, in tako zopet pomnoži dohodke, ki jih ima po delavcih; nakupi nove in boljše stroje, ki v krajšem času dovrše več dela. Seveda sedaj ne potrebuje več toliko delavcev, in zato jih odpušča.

Vsled tega se množi in raste konstantni kapital (stoječi kapital), ki je naložen v proizvodjalnih sredstvih, strojih, tvornicah, nasprotno pa pada izpreminjajoči kapital (tekoči